

KANNABIKSEN KÄYTÖN KIINNIJÄÄMISEN SEURAUKSIA JA TOIMENPIDE- EHDOTUKSIA KÄYTTÄJÄN ASEMAN PARANTAMISEKSI

Tausta-aineistona käsillä olevassa muistiossa ovat vuoden 2012 aikana kerätyt käyttäjäkokemukset sekä haastattelut, keskustelut facebookissa ja keskustelupalstoilla. YAD ry haluaa tuoda esiin järjestelmän epäkohtia ja ottaa kantaa yleisellä tasolla syrjäytymistä aiheuttaviin kannabiksen käytön kiinnijäämisen oheisseuraamuksiin. Ennen kaikkea muistiolla halutaan antaa ääni kannabiksen käyttäjien kokemuksille ja puoltaa kohtuullisesti mitoitettuja, humaaneja lähestymistapoja käyttäjän ja viranomaisjärjestelmän kohtaamistilanteissa sekä lisätä realistista suhtautumista kannabiksenkäyttöön.

1. A) Raportoituja nykykäytäntöjä käytöstä kiinnijäädessä & käyttöä epäiltäessä:

- Poliisitutkinta, kuulustelut, kotietsintä
- Tutkintaan voivat johtaa toisinaan puhtaasti ulkonäköseikat ja / tai juorut
- Rikosilmoitus, rangaistusvaatimusmenettely, syyteharkinta, käyttörikossakon vahvistaminen oikeudessa
 - Alaikäisillä puhuttelumahdollisuus, täysi-ikäisillä hoitoon hakeutuminen vaihtoehtona rangaistukselle. Epäkohdat: hoitoonohjaus ei ole ollut kuitenkaan kovin toimivaa ja myös alaikäisille määrätään käyttörikossakkoja
- Merkintä poliisiasiantietojärjestelmään, ei rikosrekisterimerkintää
- Poliisin käytännöt vaihtelevat sen suhteen mitä käytännössä kiinnijäämisestä seuraa, mm. maantieteellisesti ja tilanteesta sekä poliisipartiosta riippuen

1. B) Kiinnijäämisen seurauksena koettuja ongelmia

- Tutkinnan aiheuttamat häiriöt työhön tai opiskeluun, esim. poissaolot kuulustelujen johdosta, tietojen leviäminen työnantajalle tai oppilaitokselle myös perusteettomasti.
- Kotietsintöjä tehdään käyttäjien mukaan vaihtelevin perustein, eivätkä ne aina toteudu täysin lain kirjaimen mukaan (vaikka perusteltu syy olisikin), kotietsintöjen kohteeksi joutuneet ovat kokeneet tilanteet toisinaan leimaavina ja ihmisarvoa alentavina

- Poliisin tietojärjestelmään kirjattujen tietojen käyttö (luvat, ajokortti, aseluvat, järjestysmiesluvat, työnantajat, oppilaitokset), sekä ilmenneet tietovuodot.
- Automaattinen ajoluvan menettäminen käytöstä kiinnijäämisen perusteella ilman liikennerikkomuksia on aihe, jota pitäisi linjata uusiksi, samoin huumeetastaus liikenteessä juuri kannabiksen osalta on hankala aine. Testi voi olla positiivinen, vaikka käytöstä olisi aikaa ja eikä akuutista päihtymyksestä voi enää puhua. Toisaalta huumeiden nollatoleranssi -tavoitteen tulisi täyttyä. Millainen rajanveto on kohtuullista?
- Ihminen leimautuu ja identifioituu lainrikkokjaksi, huumeidenkäyttäjäksi viranomaisyhteyksissä ja sosiaali- ja terveyspalveluissa, vaikka on paljon muutakin kuin ”kannabiksenkäyttäjä” tai huumausainerikollinen. Leiman vaikutus yksilön identiteettiin; henkilö saattaa alkaa käyttäytyä ja ajatella saamansa leiman mukaisesti, kuten hänen odotetaan käyttäjänä käyttäytyvän ->riskinä ajautuminen kohti marginaalia.
- Merkintä kannabiksen (tai muun huumausaineen) käytöstä terveystiedoissa seuraa ja aiheuttaa ennako- ja epäluuloista asennoitumista vuosienkin päästä käytön loppumisesta.
- Alentuva, asiaton tai moittiva kohtelu viranomaisten toimesta, joskus liioitellut ja väärin valitut toimenpiteet asiakkaan ”ruotuun laittamiseksi”, avun sijasta syrjäytetäänkin entisestään.
- Kiinnijäämisenpelon värittävä elämä (päihdevalinnan merkittävä ero suhteessa alkoholinkäyttäjiin).
- Irtisanomiset työpaikalta tai koulusta ilman vaihtoehtoja/ kuulemista, päihdeseurantojen toteutus joskus yliampuvaa tilanteeseen nähden, ”pakkohoito” tai ”pakkoseurannat” myös satunnaisesta kannabiskäytöstä. Voidaanko löytää muita keinoja puuttumiseen?
- Syrjäytymisen kustannukset yhteiskunnalle + inhimillinen kärsimys.
- Laittoman huumausaineen käytöstä ei ylipäätään uskalleta kertoa, edelleen kiinnijäämispelko ja merkinnät eri rekistereissä huolettaa, tämä voi johtaa myös vaarallisiin lääke- ja huumausaineiden yhteiskäytön vaikutuksiin.
- Epätietoisuutta ja ennakkoluuloja käyttäjien ja viranomaisten välillä ilmenee paljon puolin ja toisin.

2 .YAD:n toimenpide-ehdotuksia ja näkökulmia kannabiksenkäyttäjän aseman parantamiseksi ja syrjäytymistä aiheuttavien käytäntöjen lieventämiseksi

Poliisin toiminta & rekisterien käyttö & huumausainelain tulkinnat

- Suositetaan huomautusmenettelyä pääsääntöisenä seuraamuksena kannabiksen käytöstä kiinnijäädessä (kun kyse omasta käytöstä), yhtenäiset toimintaohjeet ja käytännöt poliisille sekä niiden noudattaminen.

- Selkiytetään & valvotaan poliisirekisterin käyttöä, tietovuodot kuriin koulutuksella, ohjeilla ja valvonnalla.
- Rangaistavuus & tuomiot kannabiksen kotikasvatuksesta omaan käyttöön tulee uudelleen arvioida ja kohtuullistaa suhteessa rikoksen vakavuuteen.
- Yhteiskunnan tulee toimenpiteillään viestiä siitä, että vaikka huumausaineenkäytöstä kiinnijääneen henkilön toiminta olisi laitonta, ensisijainen intressi on tukea ja vahvistaa tämän pärjäämistä, hyvinvointia ja elämänhallintaa. Moite, huomautus tai sakko laittomasta toiminnasta on joskus väistämätön ja tarpeellinen osa seuraamusjärjestelmää, mutta lähestymistavan tulee olla ohjaava, vahvistava, opettava –ei tahallisesti tai tahattomasti syrjäyttävää. Käyttöä ja käyttäjiä on monenlaisia, myös tapauskohtaista harkintaa tulee voida käyttää seuraamuksista ja toimenpiteistä päätettäessä.
- Ajantasaisia, ennakkoluuttomia ratkaisuja pitää etsiä ja linjata tarvittaessa uusien ohjeistuksien poliisin ja oikeuslaitoksen resurssien käyttöä siinä, mihin on järkevää puuttua, mitä huumausainerikoksia milläkin tavoin selvitetään ja mitä niistä seuraa.

Käyttäjien kohtaamisen ja kohtelun kehittäminen

- Poliisin, oikeuslaitoksen edustajille, sosiaali -ja terveyspalveluiden henkilöstölle sekä koulujen/ oppilaitosten oppilashuollon henkilökunnalle tulee tarjota koulutusta kannabista käyttävän/ käyttäneen henkilön kohtaamisesta ja neutraalin asiallisesta asiakassuhteen luomisesta, tavoitteena avun tarjoaminen ja henkilön tukeminen. Näkökulmia kohtaamistilanteisiin:
 - kiinnostus ihmisen hyvinvoinnin lisäämiseen & mahdollistamiseen, tarpeen mukaisiin palveluihin ohjaamiseen, huomio voimavaroihin
 - näkökulman tulee olla miten voidaan auttaa ja tukea ihmistä, ei se mitä rikkeitä/ rikoksia ihminen on tehnyt, mitä rangaistuksia, epäilyksiä tai lisäongelmia hän ansaitsee, hyviä asioita, mahdollisuuksia & voimavaroja vahvistamalla ja lisäämällä on todennäköistä, että ”huonompia” asioita jää ajan mittaan elämäntilanteesta pois
 - nähdään jokainen henkilö ja tämän tilanne yksilöllisenä, monine ulottuvuuksineen ei stereotyyppien kautta tai ensisijaisesti kannabiksen käyttäjänä, laaditaan yksilölliset ratkaisuja ja tukitoimia
 - käyttöä ei voi estää / lopettaa rangaistuksilla tai moralisoinnilla, rajoittavalla politiikalla onkin toki vaikutusta tiettyjen väestönosien valintoihin ja huumausaineiden käyttökynnykseen. Jotkut tulevat käyttämään, oli laki mikä hyvänsä. Tällöin painotus on haittojen vähentämisessä
 - suunnataan hoitoa ja palveluita erityisesti niille, joilla on niihin koettu tai muu perusteltu tarve
 - mini-interventio oikeutena: päihteidenkäytöstä tulee voida kysyä & keskustella asiallisesti puolin ja toisin

- käytön taustalla olevien syiden tiedostaminen, ymmärtäminen ja niihin pureutuminen ja ratkaisujen etsiminen, voi mahdollistaa myönteisiä muutoksia elämäntilanteessa
- pitää hyväksyä se, että osalle käyttäjistä kannabiksen käyttö ei sinällään aiheuta muita ongelmia kuin kontrollikoneiston aikaansaamat ongelmat ja kiinnijäämisen pelon

Puuttuminen, tuki- ja hoitopalvelut

- Alaikäisten kannabiksen käyttöön puuttumiseksi on luotava toimivia menetelmiä. Käyttö saattaa olla signaali muistakin elämäntilanteen ongelmista, jolloin puuttumisen ja seuraamusten tulee olla erilaisia kuin satunnaiskokeilijalla tai täysi-ikäisillä.
- Tulee kehittää matalankynnyksen (anonyymejä) palvelumalleja, vertaisryhmiä ja työkaluja niille, jotka haluavat käyttöönsä kriittisesti arvioida, vähentää tai lopettaa. Kannabiksen käyttäjät ovat usein eri viiteryhmää kuin huumeiden ongelma- ja sekakäyttäjät, siksi spesifejä ja helposti lähestyttäviä palveluita tarvitaan myös heille, jotka kokevat kannabiksen käytöstään johtuvia haittoja.
- Luottamuksen rakentamiseen viranomaisten ja käyttäjien välillä tulee panostaa, huumeita käyttäville tulee vahvistaa viestiä siitä, että avun ja hoitopalvelujen piiriin pääsee aina ilman pelkoa kiinnijäämisestä tai rikosseuraamuksista, ja toisaalta hoitoon hakeutuminen on aina yksi vaihtoehto rangaistukselle (ei sovellu kuitenkaan useimpien kannabiksen käyttäjien tilanteeseen).
- Kannabiksen lääkekäyttöön tulee suhtautua neutraalisti kuten muihinkin lääkkeisiin, ilman tunteenomaista päihderiskeihin vetoamista, lääkäreillä tulisi olla valmiudet arvioida potilaan hyödyt kannabiksen lääkekäytöstä, lääkekannabisreseptin saamisen ei saa olla kohtuuttoman vaikeaa, lääkekannabiksen hinnoittelu ja kela –korvattavuus tulee olla samalla viivalla muiden lääkeaineiden kanssa. Koulutusta on tarjottava terveydenhoitohenkilökunnalle lääkekannabiksesta, sen ominaisuuksista sekä käyttöpotentiaaleista.